

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method research) โดยการใช้การผสมผสานระหว่างวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและมีความลึกซึ้งเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

3.1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลกระทบ	- ลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในชุมชนพื้นที่สูง - เกษตรกรสามารถพัฒนาตนเองและเศรษฐกิจของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน
ผลลัพธ์	- เกษตรกรมีทักษะดิจิทัลที่ช่วยเพิ่มผลผลิตและเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น - ชุมชนสามารถใช้ตัวชี้วัดเพื่อประเมินและพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง
ผลผลิต	กระบวนการพัฒนากิจกรรมดิจิทัลของเกษตรกรในการเข้าถึงความรู้การเพิ่มผลผลิตและการตลาดที่สอดคล้องกับบริบทและระดับการพัฒนาของพื้นที่ 1 นครกรรม
วัตถุประสงค์/กิจกรรม	เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรบนพื้นที่สูงสำหรับรับมือกับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัล - คุณลักษณะและรูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกร - ปัจจัยและอุปสรรคที่ส่งผลต่อกิจกรรมดิจิทัล - ทักษะดิจิทัลและศักยภาพการเป็นแม่ข่ายการเรียนรู้ - กระบวนการพัฒนากิจกรรมดิจิทัลในการเข้าถึงความรู้การเพิ่มผลผลิตและการตลาดของเกษตรกร
แนวคิด	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง, นวัตกรรม, เครือข่ายการเรียนรู้, ทักษะดิจิทัล
คำถามวิจัย	ปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนากิจกรรมดิจิทัลของเกษตรกรบนพื้นที่สูงมีอะไรบ้าง และจะพัฒนารูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่สูงได้อย่างไร?

3.1.2 การศึกษากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรบนพื้นที่สูง

1) การคัดเลือกตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายประกอบด้วยผู้นำเกษตรกรในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาพื้นที่ระดับ A จำนวน 629 คน (สำนักพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), 2566) ตัวอย่างถูกคัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงให้ครอบคลุม 4 กลุ่มพื้นที่ดำเนินงานของสวพส. ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง มีความหลากหลายด้านลักษณะภูมิศาสตร์หรือบริบทชุมชน เพื่อสะท้อนความแตกต่างของเครือข่ายการเรียนรู้ 15 แห่ง ได้แก่ ป่าแป๋ ห้วยเป้า ปางแดงใน แม่ะล่อ ปางหินฝน ขุนสถาน ถ้ำเวียงแก้ว บ่อเกลือ สะเนียน วังไผ่ น้ำแบ่ง วาวี แม่สลอง

สเปก และแม่สามแลบ การคำนวณขนาดตัวอย่างอ้างอิงตารางกระจายและมอร์แกนที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยประชากรประมาณ 600 ราย ควรมีขนาดตัวอย่าง 234 ราย (ภาคผนวก 1)

2) การพัฒนาเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

แบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยออกแบบให้ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร คุณลักษณะอันพึงประสงค์ พฤติกรรมและเงื่อนไขการเรียนรู้ รวมทั้งรูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกร (ภาคผนวกที่ 2)

แบบสัมภาษณ์ ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการปรับตัวต่อเทคโนโลยีดิจิทัล

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ในบริบทของชุมชน ทั้งนี้ เครื่องมือทั้งหมดได้นำไปทดลองใช้กับเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อประเมินความชัดเจนและปรับปรุงคำถามให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

3.1) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากตัวอย่าง จำนวน 234 ราย โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลได้จริง จำนวน 252 ราย

3.2) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำเกษตรกร นักพัฒนาที่ประจำการในพื้นที่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ และผู้นำชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

3.3) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการต่างๆ เพื่อศึกษาเงื่อนไขและพฤติกรรมการเรียนรู้ของตัวอย่าง

3.4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชุมชนบ้านปางมะกล้วย ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นพื้นที่นำร่องในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มผลผลิตและศักยภาพด้านการตลาด โดยเน้นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ พร้อมทั้งใช้ประโยชน์จากศักยภาพของชุมชนที่ได้รับการประเมินให้อยู่ในระดับ A ซึ่งแสดงถึงความพร้อมและความสามารถในการต่อยอดสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนอื่นได้อย่างยั่งยืน

3.5) การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับทักษะดิจิทัลของเกษตรกรโดยใช้ Chi-Square Test เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงหมวดหมู่ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา บทบาทผู้นำในชุมชน การเป็นสมาชิกฟาร์มเมอร์ การเป็นแม่ข่ายการเรียนรู้ การมีสมาร์ทโฟน และการเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต และใช้สถิติพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่า

ต่ำสุด และค่าสูงสุด เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูล โปรแกรมที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ MS Excel และ SPSS

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของข้อมูล

ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สังเคราะห์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกรบนพื้นที่สูง

3.6) สรุปผลและถอดบทเรียน

จากข้อมูลที่รวบรวมและวิเคราะห์ นำไปสู่การสรุปกระบวนการพัฒนาศักยภาพและทักษะดิจิทัลของเกษตรกร เพื่อเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตและการตลาดที่เหมาะสมกับบริบทและระดับการพัฒนาของพื้นที่ และจัดทำแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายบนพื้นที่สูง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีระดับการพัฒนาพื้นที่ระดับ A จำนวน 52 กลุ่มบ้าน ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 15 แห่ง ดังนี้

- 1) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ป่าแป อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ห้วยเป้า อำเภอยางดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 3) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ปางแดงใน อำเภอยางดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 4) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่มะล่อ อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
- 5) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ปางหินฝน อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
- 6) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ขุนสถาน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
- 7) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ บ่อเกลือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน
- 8) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ถ้ำเวียงแก้ว อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน
- 9) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ วังไผ่ อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน
- 10) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ สะเนียน อำเภอมัง จังหวัดน่าน
- 11) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ น้ำแปง อำเภอน้ำฝาง จังหวัดน่าน
- 12) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ วาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย
- 13) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่สลอง อำเภอมะฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
- 14) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ สบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 15) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน